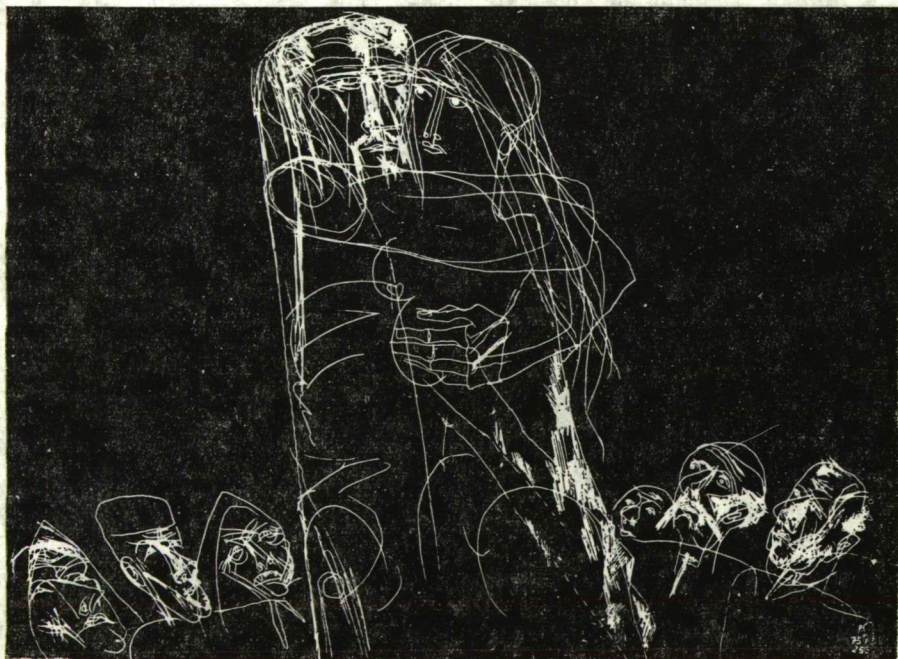

nyelnénk annak ismétlését, amiről már nem volt kellemes vagy elég kellemes saját vagy vélt tapasztalatunk. Az „ismételt szó” az „ismételt valóságot” kívánja vagy fejezi ki. A jó hagyományt is azért ismétlem, mert létszükségletem. Az anyanyelveket is azért tanulják meg ismételten a nemzedékek, mert anyanyelvekre szüksége van az emberi közösségeknek, a világnak, nem csupán a „változatos univerzum”-igény miatt (mert ez igény is) nem is csupán azért, hogy „több nyelv többet lát”, többet fejez ki, s részint mást is, más árnyalatot, netán más ismeretelméleti szemrést, hanem azért is, mert a létfenntartás és a fajfenntartás alapvető emberi aspirációit át- meg átszövi, kiegészíti, segíti a megismerő-közlő-önkifejező törekvés, e felzárkózó harmadik alapvető: az anyanyelv, a megismerőigény, a „megismerve megmaradni” parancsa. (Ez utóbbiban a nyelv, tudomány, művészet játsszák a főszerepet, míg az előbbieken a táplálkozás, a termelés, elosztás, hagyomány, önvédelem, család, szervezethez, nemiség stb.)

Tegyük még hozzá, hogy az ősi varázslatok ismétlései, ismételt szavai, mondatai azt jelentik, hogy az isteneket ezzel már eleve antropomorffá, emberszabásúvá teszik. Hiszen: az egész ismétlés abból indul ki, hogy az ember jobban figyel arra, ami ismétlődik, mint arra, ami nem. Nos: ha ugyanezt a memorizálási módot tulajdonítjuk az „emberfeletti lényeknek” is — ez azt jelenti, hogy felteszem: ugyanúgy viselkednek, mint az emberek. Memorizálni, emlékezetbe vésni csakis ismétléssel lehet; láttuk: az analógiák találása sem más, mint az ismétlődők megtalálása. Az „ismétlés a tudás anyja” mondást azonban úgy is lehet és kell értelmezni: a tudás nem más, mint az ismétlődők felfedezése és megjegyzése. Az ismételtetés megelégedése.

Lám csak: milyen „kihívó” is volt az a kis betűrím. Messzire viheti az embert. Tudatunk vegykonyhájában a csupán hang módok is képesek mélyebb összefüggéseket, analógiákat megidézni.

(1976. február)

ILLUSZTRÁCIÓ ILLYÉS GYULA DUPLA VAGY SEMMI CÍMŰ DRÁMÁJÁHOZ